

R. T. Griffiths, ed., *The Netherlands and the integration of Europe 1945-1957* (NEHA-series III, viii; Amsterdam: NEHA, 1990, xii + 238 blz., f39,50, ISBN 90 71617 18 1).

Het streven naar de monetaire en economische eenwording van Europa is thans weer geheel reu als onderwerp, zozeer zelfs dat er in bepaalde kringen wel wordt gesproken van Europhorie. Het is duidelijk dat deze hernieuwde aandacht voor de Europese gedachte thans vooral politiek en economisch geïnspireerd is en belangrijke impulsen krijgt vanuit het Europese hoofdkwartier in Brussel. Europees commissievoorzitter Delors heeft zich ontpopt als een krachtig bevoor- raar van de nieuwe Europese dynamiek en tal van vruchtbare initiatieven ontwikkeld. Tegen deze achtergrond geeft de historicus R. T. Griffiths blijk van een fijne neus voor de actualiteit door een boek samen te stellen over de Nederlandse bijdragen tot de eenwording van Europa in de periode 1945-1957.

Het boek van Griffiths is een collage van tien afzonderlijke opstellen waarvan de helft is geschreven door Griffiths zelf. Algemeen uitgangspunt en onderwerp van het eerste opstel is het bolwerk van het handels- en betalingsverkeerbilateralisme uit de eerste jaren na de tweede wereldoorlog alsook de onvrede over de daaruit voortvloeiende wel vaartsverliezen. De overige negen hoofdstukken beschrijven de verschillende initiatieven welke zijn genomen om dit dilemma te doorbreken. Dit is de weg die begint met de Benelux en in 1957 eindigt met het verdrag van Rome en de start van de EEG. Het eerste opstel van Griffiths geeft een beeldende schets van de problemen rond het handelsbilateralisme met het Marshall-plan als een geschenk uit de hemel, en van de vroegste pogingen tot een meer multilateraal georiënteerde handelspoli- tiek. De Benelux zelf is het onderwerp van de hoofdstukken 2 (door A. J. Boekestijn) en 3 (door Mommens).

Boekestijn beschrijft de Nederlandse strategie om de Benelux in te zetten ter verwezenlijking van multilaterale betalingsverkeersdoelstellingen en de nationale handelspolitiek in de jaren 1949-1950. Wat opvalt zijn vooral de tegengestelde belangen van Nederland en België, mede ten gevolge van de geheel andere betalingsbalansposities en de geringe behoefte van België aan agrarische produkten uit Nederland. Ook het vaak gekoesterde beeld van de Benelux als vingeroefening voor een meer landen omvattende Europese integratie wordt in dit hoofdstuk enigszins vergruisd: beide landen waren zeer protectionistisch en allerminst bereid hun beleidsautonomie en concurrentievoordelen prijs te geven omwille van de volgens de vrijhan- delseer voorziene welvaartsvoordelen van samenwerking.

Het streven naar een gemeenschappelijke landbouwpolitiek in de Benelux wordt beschreven door Mommens. Duidelijk is dat dit streven moeizaam en weinig overtuigend was door de fundamenteel tegengestelde situaties: Nederland met een landbouwsurplus en een ten gevolge van het lage lonenbeleid gunstige concurrentiepositie tegenover België met een vrijere loon- en kostenontwikkeling en een min of meer op zelfvoorziening gerichte landbouw waar concurrentie met de Nederlandse invoer zeer ongewenst was. Het was een voortdurende botsing van een naar agrarische protectie neigend België met het vrijhandelsgezinde Nederland. Alleen het wenkende en veel ruimere perspectief van een gemeenschappelijk Europees landbouwbeleid bood licht in deze politiek weinig opwekkende patstelling. Het streven naar liberalisering van de handel in ruimer verband was de opzet van het plan van de minister van buitenlandse zaken, Stikker, waarvan de lotgevallen door Asbeek Brusse worden beschreven. In essentie bestaat het plan Stikker in de opstelling van lijsten met produktengroepen en prioriteiten om gefaseerd in de tijd de vrijhandelsgedachte groepsgewijs te verwezenlijken. Hierbij werden niet zozeer de importheffingen alswel het stelsel van kwantitatieve invoerrestricties als de voornaamste hinderpaal voor handelsliberalisatie binnen de OEES — de latere OESO — gezien. De handelspo-

litiek van Nederland kreeg daarmee — geheel passend in de Nederlandse traditie — opnieuw een internationale dimensie.

Succesvoller, maar nauwelijks verschillend van het plan Stikker uit 1950, was het initiatief van Beyen uit 1952 door Griffiths in hoofdstuk 8 het Beyen-plan genoemd. Eveneens afkomstig van een Nederlandse minister uit die eerste naoorlogse jaren is het zogenaamde plan Mansholt (beschreven door Griffiths) dat de liberalisatie van de handel in agrarische produkten betrof. Nationale overwegingen waren daarbij overigens doorslaggevend. Van veel meer politieke visie getuigde het eveneens door Griffiths behandelde plan Schuman, genoemd naar het initiatief van de Franse minister van buitenlandse zaken om te komen tot een Europese kolenen staalgemeenschap die de erfvijsdenschap tussen Duitsland en Frankrijk zijn angel zou ontnemen. De noodzaak van een militair bondgenootschap en de Korea-crisis van 1950 leidden via discussies over de aanvaardbaarheid van de Duitse herbewapening tot het zogenaamde plan Plevin (beschreven door Van der Horst in hoofdstuk 7).

Interessant is te lezen dat de aanvankelijke Nederlandse scepsis voor dit plan verdampte wegens de noodzaak Amerikaanse goodwill te kweken, vooral na de watersnoodramp van 1953, en de verwerping door Frankrijk van de Europese defensiegemeenschap in 1953. Militaire overwegingen zijn echter vrijwel afwezig in de Nederlandse handelspolitiek, die zich vooral kenmerkt door het onophoudelijk zoeken naar multilaterale handelsverdragen. De bekroning van dit streven is ongetwijfeld de totstandkoming in 1958 van de EEG geweest. De geschiedenis hiervan en van Euratom is vaak beschreven. In dit boek zijn de hoofdstukken 9 (door Griffiths) en 10 (door Asbeek Brusse) eraan gewijd. Zij geven een zorgvuldige samenvatting vanuit Nederlands gezichtspunt.

Zoals gezegd is dit boek een soort collage van afzonderlijke opstellen met als samenbindend element het Nederlandse gezichtspunt. Dit is nieuw, maar legt terzelfdertijd ook de belangrijkste beperking van deze studie bloot, namelijk het ontbreken van een breder politiek en economisch kader. In een zich tot samenwerking neigend Europa zoals we thans waarnemen zou een ietwat ruimere invalshoek dan Griffiths en de zijnen hebben gekozen tot een meer coherent boek hebben geleid: een mooier mozaïek zo men wil. Desalniettemin, dit boek gaat over het verleden en als zodanig is het interessant voor ieder die zich in het heden met dit terrein moet bezighouden.

M. M. G. Fase

A. van den Brink, *Structuur in beweging. Het landbouwstructuurbeleid in Nederland, 1945-1985* (Dissertatie landbouwuniversiteit Wageningen 1990, Wageningse economische studies XVI; Wageningen: PUDOC, 1990, xiii + 301 blz., ISBN 90 6754 162 1).

Het landbouwstructuurbeleid is het kleine broertje van het markt- en prijsbeleid. Samen omvatten zij het geheel der middelen waarmee de overheid de produktie en produktieomstandigheden in de agrarische sector doelgericht tracht te beïnvloeden. Het markt- en prijsbeleid wordt sedert jaar en dag in Brussel bepaald, het structuurbeleid is daarentegen altijd een grotendeels nationale aangelegenheid gebleven. Van den Brink heeft in zijn proefschrift de veranderingen in het Nederlandse structuurbeleid gedurende de laatste veertig jaar onderzocht en zich daarbij vooral afgevraagd, in hoeverre beleidsdoelstellingen ook werkelijk zijn gerealiseerd. Wijselijk heeft hij zich bij de afbakening van zijn onderwerp enige beperkingen opgelegd: de analyse bepaalt zich hoofdzakelijk tot *a* het beleid op departementaal niveau; *b* het